

Arolygiaeth Ei Fawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru
His Majesty's Inspectorate for Education and Training in Wales

Memorandwm Dealltwriaeth Arolygwyr Cymheiriaid ar gyfer gwasanaethau addysg llywodraeth leol

Rhagfyr 2022

Rheoli Fersiwn

Fersiwn y ddogfen	Awdur	Dyddiad cyhoeddi	Newidiadau a wnaed
1.0	Hannah Roderick	Medi 2018	Gwreiddiol
1.1	Hannah Roderick	Ionawr 2019	Diwygio gradd arolygiad prawf, gwybodaeth bersonol a theithio a chynhaliaeth.
1.2	Hannah Roderick	Mehefin 2019	Diwygio'r defnydd o dechnoleg gwybodaeth.
1.3	Claire Ait-Hammi	Gorffennaf 2019	Diwygio'r defnydd o dechnoleg gwybodaeth.
1.4	Jane McCarthy	Mawrth 2021	Diweddariad yn unol ag arweiniad arolygu o fis Medi 2021
1.5	Jane McCarthy	Awst 2021	Diwygiadau i: <ul style="list-style-type: none">• eglurder ynghylch gofynion a disgwyliadau hyfforddiant cychwynnol / diweddarau a dysgu proffesiynol• meddylfryd arolygu• tŷn llais

Cyflwyniad	1
Diben y memorandwm dealltwriaeth (MD)	1
I bwy mae'r memorandwm dealltwriaeth yn berthnasol?	1
A Cyfrifoldebau'r awdurdod lleol:	2
Dewis a recriwtio	2
Hyfforddiant	3
Defnyddio	3
Gwerthuso	3
Iechyd a diogelwch	4
Indemniad	4
B Cyfrifoldebau Estyn:	4
Dewis a recriwtio	4
Hyfforddiant	4
Defnyddio	5
Gwerthuso	5
Iechyd a diogelwch	5
Treuliau	5
Gwrthdaro buddiannau	6
C Cyfrifoldebau arolygwyr cymheiriaid:	6
Hyfforddiant	6
Defnyddio	7
Gwerthuso	7
Iechyd a diogelwch	7
Rôl arolygwyr cymheiriaid	8
Defnyddio technoleg gwybodaeth	8
Diogelu	9
Cod Ymddygiad	9
Gwrthdaro buddiannau	9
Atodiad A: Cymhwyster ar gyfer rôl arolygydd cymheiriaid	10
Atodiad B: Protocol ac arweiniad ar gyfer arolygwyr cymheiriaid	11
Atodiad C: Iechyd a diogelwch y tîm arolygu	15

Cyflwyniad

Diben y memorandwm dealltwriaeth (MD)

- 1 Mae'r ddogfen hon yn amlinellu rolau, cyfrifoldebau a disgwyliadau'r tri pharti (arolygydd cymheiriaid, cyflogwr ac Estyn) yn gysylltiedig â chyfranogiad arolygwyr cymheiriaid mewn hyfforddiant cychwynnol a hyfforddiant diweddarau, yn ogystal â gweithgareddau arolygu.
- 2 Bydd arolygwyr cymheiriaid sy'n cwblhau eu hyfforddiant a'u hasesiad cychwynnol yn llwyddiannus yn cael eu rhoi ar restr a fydd yn cynnwys gwybodaeth, gan gynnwys cyfeiriadau e-bost, enwau, cyfeiriadau, manylion am gyflogwr presennol ac arbenigeddau. Mae'n bwysig bod arolygwyr cymheiriaid yn rhoi gwybod i Estyn am unrhyw newidiadau i'w cyfeiriad neu gyflogaeth. Gallant wneud hyn trwy system ar-lein Estyn ar gyfer proffiliau arolygwyr. Os yw'r arolygydd cymheiriaid yn newid cyflogaeth, rhaid iddo ddiweddarau ei broffil gyda'i sefydliad newydd, a diweddarau ei hepgoriadau hefyd. Rhaid i'r arolygydd cymheiriaid lenwi Ffurflen Cymeradwyaeth Cyflogwr newydd ac anfon hon yn ôl i Estyn.
- 3 Bydd Estyn dim ond yn defnyddio'r wybodaeth yn y rhestr i ddefnyddio arolygwyr cymheiriaid a rhannu gwybodaeth ag arolygwyr cymheiriaid ynghylch datblygiadau arolygu a chyfleoedd ar gyfer dysgu proffesiynol. Bydd arolygwyr cofnodol yn gallu gweld cyfeiriadau e-bost, enwau, cyfeiriadau ac arbenigeddau ar gyfer pob Arolygydd Cymheiriaid ar eu Proffil Arolygydd personol at ddibenion arolygu yn unig.
- 4 Mae'r partïon yn cydnabod dyletswydd Estyn i gydymffurfio â Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 (y Ddeddf) ac mae'n deall y gallai fod angen i Estyn ddatgelu gwybodaeth benodol i drydydd parti. Bydd y cyflogwr ac arolygwyr cymheiriaid yn cynorthwyo Estyn i gydymffurfio â'r Ddeddf.
- 5 Mae'r partïon yn cydnabod y bydd arolygwyr cymheiriaid yn parhau i fod yn gyflogai'r cyflogwr ac na chaiff ei ystyried yn un o gyflogeion Estyn. Ni fydd arolygwyr cymheiriaid yn cyflwyno eu hunain fel petaent yn gyflogai Estyn nac yn asiant nac yn llefarydd ar ei ran.

I bwy mae'r Memorandwm Dealltwriaeth hwn yn berthnasol?

Partïon

- 6 Mae'r memorandwm dealltwriaeth hwn yn berthnasol i'r cytundeb rhwng Estyn, y cyflogwr a'r arolygydd cymheiriaid.

- 7 Yn y telerau ac amodau hyn, ystyr 'arolygydd cymheiriaid' yw'r unigolyn sydd wedi gwneud cais am y rôl benodol hon, ac ystyr 'cyflogwr' yw'r sefydliad a gwblhaodd y datganiad ategol/ffurflen cymeradwyaeth cyflogwr i gefnogi'r cais.
- 8 Daw'r Memorandwm Dealltwriaeth i rym ar ddyddiad y llythyr yn cadarnhau bod yr unigolyn wedi'i ddewis i'w hyfforddi'n arolygydd cymheiriaid a bydd yn parhau oni bai bod un o'r partiön yn ei ganslo neu os bydd yr arolygydd cymheiriaid yn newid cyflogwr. Os bydd arolygydd cymheiriaid yn newid cyflogwr, bydd angen iddo lunio cytundeb newydd ag Estyn a'r cyflogwr newydd.
- 9 Os bydd arolygydd cymheiriaid yn cael ei benodi'n Aelod o'r Senedd neu'n Aelod Seneddol, ni fydd yr arolygydd cymheiriaid yn gallu parhau i gael ei ddefnyddio mewn arolygiad.
- 10 Gall unrhyw un o'r partiön derfynu'r cytundeb hwn trwy roi hysbysiad ysgrifenedig i'r ddau barti arall o leiaf 30 diwrnod cyn y daw'r dyddiad terfynu i rym.
- 11 Yn sgil terfynu'r cytundeb hwn, bydd enw'r arolygydd cymheiriaid yn cael ei dynnu o restr Estyn o arolygwyr cymheiriaid cymeradwy.

A Cyfrifoldebau'r cyflogwr

Mae'r cyflogwr yn cytuno i'r canlynol:

Dewis a recriwtio

- 12 Bydd yr awdurdod lleol yn cyflwyno'i enwebiad i Estyn. Bydd angen i'r awdurdod lleol ardystio bod ei arolygwyr cymheiriaid enwebedig yn swyddogion profedig ac effeithiol, a bod ganddynt y profiad perthnasol fel yr amlinellir yn Atodiad A. Wrth gytuno i aelod staff gael hyfforddiant ac asesiad cychwynnol ar gyfer bod yn arolygydd cymheiriaid, bydd yr awdurdod lleol yn ymrwmo i ryddhau'r unigolyn ar gyfer hyfforddiant, paratoi a defnyddio, yn unol â'r cytundeb hwn.
- 13 Mae'n ofynnol bod pob arolygydd cymheiriaid sy'n cymryd rhan mewn hyfforddiant a gweithgarwch arolygu wedi cael y dystysgrif briodol a diweddar sylfaenol ar gyfer cliriad (o fewn y tair blynedd diwethaf) gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd, trwy ei gyflogwr. Os yw'r arolygydd cymheiriaid yn aelod o'r gwasanaeth diweddar, mae'n ofynnol iddo roi caniatâd ysgrifenedig i Estyn fynd at ei dystysgrif gan y GDG, ar-lein, bob tair blynedd. Mae hyn yn golygu bod disgwyl i bob arolygydd cymheiriaid adnewyddu ei gliriad gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd bob tair blynedd er mwyn parhau â'i statws arolygydd cymheiriaid. Mae Estyn yn cadw'r hawl i wirio bod hyn ar waith ar unrhyw adeg. Bydd yr awdurdod lleol a'r awdurdod cyhoeddi yn hysbysu Estyn os daw i wybod am unrhyw beth yn gysylltiedig â chofnod yr unigolyn a allai fwrw amheuaeth ar ei addasrwydd i gymryd rhan mewn arolygiadau. Dylai arolygwyr

cymheiriaid gysylltu â'u cyflogwr os nad ydynt yn siŵr am ddyddiad neu addasrwydd eu cliriad blaenorol.

Hyfforddiant

- 14 Bydd yr awdurdod lleol yn rhyddhau'r darpar arolygydd cymheiriaid i'w alluogi i gymryd rhan yn y rhaglen hyfforddiant asesedig, a fydd yn cynnwys:
 - a) Cyfarfod gweithgarwch cyn-cwrs; gall hwn fod yn weithgaredd ar-lein neu'n weithgaredd wyneb yn wyneb
 - b) Darllen a thasgau cyn-cwrs
 - c) Modiwlau hyfforddiant ac asesiadau (fel arfer dros gyfnod o 2 ddiwrnod); gall hwn fod yn weithgaredd ar-lein neu'n weithgaredd wyneb yn wyneb
 - ch) Arolygiad(au) prawf
- 15 Rhaid i'r ymgeisydd gwblhau pob rhan o'r hyfforddiant yn llwyddiannus i gymhwyso fel arolygydd cymheiriaid.
- 16 Trwy gefnogi cais ei aelod staff am hyfforddiant arolygwyr cymheiriaid, mae'n rhaid i'r awdurdod lleol gytuno i ryddhau'r aelod staff ar gyfer hyfforddiant diweddarau rheolaidd, gan ei fod yn orfodol ar gyfer y rôl. Os na fydd yr arolygydd cymheiriaid yn cymryd rhan mewn hyfforddiant diweddarau, ni fydd cyfleoedd i'w ddefnyddio yn cael eu cynnig hyd nes bydd wedi ymgymryd â'r hyfforddiant diweddarau, oni bai bod amgylchiadau eithriadol, fel salwch neu absenoldeb mamolaeth/tadolaeth/rhiant.

Defnyddio

- 17 Dylai'r awdurdod lleol weithio mewn partneriaeth ag Estyn i ryddhau staff i gymryd rhan mewn hyfforddiant diweddarau a gweithgareddau arolygu. O dan amgylchiadau eithriadol yn unig, fel secondiad i'r consortiwm rhanbarthol, y bydd yn gwrthod rhyddhau staff neu'n tynnu staff yn ôl o ddyletswyddau arolygu ar fyr rybudd.

Gwerthuso

- 18 Ar ddiwedd pob arolygiad, bydd yr Arolygydd Cofnodol/AEM yn cwblhau gwerthusiad o berfformiad pob aelod o'r tîm arolygu sydd dan gontract, gan gynnwys yr arolygydd cymheiriaid. Bydd gwaith arolygydd cymheiriaid mewn arolygiad yn cael ei werthuso yn unol â'r polisi sicrhau ansawdd ac arweiniad cysylltiedig ar wefan Estyn.
- 19 Os bydd diffygion sylweddol yng ngwaith arolygydd cymheiriaid, bydd yn cael ei gynorthwyo yn y lle cyntaf gan Estyn trwy gyfleoedd dysgu proffesiynol ychwanegol. Fodd bynnag, os bydd y diffygion yn parhau neu os bydd arolygwyr cymheiriaid yn torri cod ymddygiad Estyn, ni chânt eu defnyddio mewn arolygiadau pellach.

lechyd a diogelwch

- 20 Bydd yr awdurdod lleol yn sicrhau bod ei arolygwyr cymheiriaid enwebedig o gymeriad da a'u bod wedi dangos eu gallu i weithio'n ddiogel. Mae'r awdurdod lleol yn cadw ei ddyletswydd statudol fel cyflogwr i ofalu'n rhesymol am ddiogelwch arolygwyr cymheiriaid, hyd yn oed pan fyddant yn ymweld ag awdurdodau lleol eraill ac yn cymryd rhan mewn rhaglenni hyfforddi arolygwyr cymheiriaid.

Indemniad

- 21 Rhaid i'r cyflogwr indemnio Estyn, y Goron a/neu ei Gweinidogion, a'u cyflogeion, swyddogion, gweision ac asiantau priodol (bob un ohonynt yn "Berson sydd wedi ei Indemnio"), a chynnal yr indemniad hwnnw, o ran:
- (a) pob atebolrwydd, colled a niwed (gan gynnwys, heb gyfyngiad, colled economaidd a cholled anuniongyrchol a chanlyniadol), costau a threuliau (gan gynnwys, heb gyfyngiad, treuliau cyfreithiol) y mae Person sydd wedi ei Indemnio yn mynd iddynt; a/neu
 - (b) bob hawliad, gweithred ac achos y mae trydydd parti yn eu dwyn yn erbyn Person sydd wedi ei Indemnio; a/neu
 - (c) os, ac i'r graddau yr oedd unrhyw golled, niwed, anaf personol neu farwolaeth a ddiodefodd yr arolygydd cymheiriaid wedi'i achosi gan esgeulustod y Person hwnnw sydd wedi ei Indemnio), pob hawliad, gweithred ac achos a ddygir yn erbyn Person sydd wedi ei Indemnio gan neu ar ran yr arolygydd cymheiriaid; ym mhob achos yn deillio'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol o ganlyniad i, neu mewn cysylltiad, â chyfranogiad yr arolygydd cymheiriaid yn y rhaglen arolygwyr cymheiriaid.

B Cyfrifoldebau Estyn

Mae Estyn yn cytuno i'r canlynol:

Dewis a recriwtio

- 22 Bydd hysbysebion yn gwahodd ceisiadau i hyfforddi fel arolygydd cymheiriaid yn cael eu rhoi ar wefan Estyn. Hefyd, gallai Estyn gysylltu ag awdurdodau lleol a gwahodd ceisiadau am hyfforddiant gan ddarpar arolygwyr cymheiriaid. Bydd Estyn yn ystyried yr holl geisiadau ac yn gwahodd ymgeiswyr addas i gael hyfforddiant. Byddant yn cael eu nodi ar sail y meini prawf a amlinellir yn **Atodiad A**.

Hyfforddiant

- 23 Bydd Estyn yn darparu rhaglen hyfforddi ac asesu ar gyfer darpar arolygwyr cymheiriaid. Dim ond y rhai sy'n bodloni cod ymddygiad Estyn ac yn cwblhau'r rhaglen yn

Ilwyddiannus fydd yn cael eu penodi'n arolygwyr cymheiriaid. Dim ond yr arolygwyr cymheiriaid hynny sydd â thystysgrif ddilys y GDG (cyflwynir o fewn tair blynedd i'r digwyddiad) fydd yn cael eu gwahodd i hyfforddiant diweddar.

Defnyddio

- 24 Bydd Estyn yn defnyddio arolygwyr cymheiriaid am uchafswm o bum niwrnod mewn unrhyw arolygiad unigol, ac fel arfer am uchafswm o un arolygiad ym mhob blwyddyn academaidd. Fel arfer, ni fydd arolygwyr cymheiriaid yn cael eu defnyddio mewn mwy nag un arolygiad mewn blwyddyn academaidd.
- 25 Fel arfer, bydd Estyn yn rhoi tymor o rybudd i arolygwyr cymheiriaid a'u cyflogwr wrth wahodd yr arolygydd cymheiriaid i gymryd rhan mewn arolygiad craidd, ymweliad arolygu dilynol neu arolwg thematig. Mae Estyn yn cadw'r hawl i dynnu'r cynnig i ddefnyddio arolygwyr cymheiriaid mewn arolygiad yn ôl ar fyr rybudd mewn amgylchiadau eithriadol.
- 26 Bydd Estyn yn sicrhau bod y Cydlynnydd Arolygu (CydAr) yn bwynt cyfeirio cyffredinol cyn arolygiadau, a bydd yr Arolygydd Cofnodol yn bwynt cyswllt ar gyfer arolygwyr cymheiriaid yn ystod arolygiad ac yn syth ar ôl arolygiad.

Gwerthuso

- 27 Ar ddiwedd pob arolygiad, bydd yr Arolygydd Cofnodol yn cwblhau gwerthusiad o berfformiad pob aelod o'r tîm arolygu sydd dan gontract, gan gynnwys yr arolygydd cymheiriaid. Bydd gwaith arolygydd cymheiriaid mewn arolygiad yn cael ei werthuso yn ôl y polisi sicrhau ansawdd ac arweiniad cysylltiedig ar wefan Estyn.
- 28 Os oes diffygion sylweddol yng ngwaith arolygydd cymheiriaid, bydd yn cael ei gynorthwyo yn y lle cyntaf gan Estyn trwy gyfleoedd dysgu proffesiynol ychwanegol. Fodd bynnag, os bydd y diffygion yn parhau neu os bydd arolygwyr cymheiriaid yn torri cod ymddygiad Estyn, ni chânt eu defnyddio mewn arolygiadau pellach.

Iechyd a diogelwch

- 29 Wrth gydymffurfio â deddfwriaeth ac arweiniad iechyd a diogelwch, mae Estyn yn disgwyl bod yr awdurdod lleol sy'n cael ei arolygu wedi cynnal asesiadau risg iechyd a diogelwch addas neu'n gallu gwirio bod asesiadau risg iechyd a diogelwch wedi'u cynnal cyn arolygiad.
- 30 Caiff materion iechyd a diogelwch eu cynnwys yn y rhaglen hyfforddiant ar gyfer darpar arolygwyr cymheiriaid.

Treuliau

- 31 Bydd Estyn yn ad-dalu treuliau teithio a chynhaliaeth rhesymol i arolygwyr cymheiriaid pan gânt eu defnyddio mewn arolygiadau, gan ddefnyddio'r cyfraddau canlynol:

Milltired Car	45c y filltir
Cinio	Hyd at £9
Pryd bwyd gyda'r nos ac eithrio alcohol (os bydd yn aros dros nos dros 40 milltir o gartref)	Hyd at £27

D.S. lle defnyddir cludiant cyhoeddus neu telir ffioedd parcio, atodwch dderbynebaw i'r ffurflen hawlio er mwyn cael ad-daliad.

- 32 Bydd Estyn yn darparu llety pan fydd y darpar arolygydd cymheiriaid yn byw dros 40 milltir i ffwrdd o leoliad yr arolygiad. Ad-delir costau teithio i ddarpar arolygwyr cymheiriaid ar gyfer cyrsiau hyfforddiant ac asesu cychwynnol.
- 33 Ni fydd Estyn yn ad-dalu costau teithio a chynhaliaeth i arolygwyr cymheiriaid ar gyfer digwyddiadau hyfforddiant diweddarau.

Gwrthdaro buddiannau

- 34 Ni fydd Estyn yn defnyddio arolygwyr cymheiriaid mewn arolygiadau gwasanaethau addysg llywodraeth leol pan fydd buddiannau'n gwrthdaro. Dylai arolygwyr cymheiriaid gyfeirio at y [Polisi Gwrthdaro Buddiannau](#) ar wefan Estyn a diweddarau eu proffil arolygydd gan roi manylion am wrthdaro gwirioneddol neu ganfyddedig.

C Cyfrifoldebau arolygwyr cymheiriaid

Mae'r arolygydd cymheiriaid yn cytuno i'r canlynol:

Hyfforddiant

- 35 Mae arolygwyr cymheiriaid yn cytuno i gymryd rhan yn y rhaglen hyfforddi ac asesu, a fydd yn cynnwys:
- **Cyfarfod gweithgarwch cyn-cwrs**
Cyfarfod gweithgarwch cyn-cwrs tua mis cyn y diwrnodau asesu wyneb yn wyneb i gyflwyno'r fframwaith arolygu. Gall hwn fod yn weithgaredd ar-lein neu'n weithgaredd wyneb yn wyneb.
 - **Darllen a thasgau cyn-cwrs**
Bydd darpar arolygwyr cymheiriaid yn ymgyswrtio â dogfennau allweddol Estyn, fel 'Sut rydym ni'n arolygu?' a 'Beth rydym yn ei arolygu?'
 - **Dau ddiwrnod o hyfforddiant**
Gall hwn fod yn weithgaredd ar-lein neu'n weithgaredd wyneb yn wyneb.
 - **Arolygiad(au) prawf**

Fel arfer, mae'n rhaid i'r darpar arolygydd cymheiriaid gael gradd C neu'n uwch ar y Ffurflen Gwerthuso Arolygydd (FfGA) gan yr Arolygydd Cofnodol ar ddiwedd yr arolygiad er mwyn i Estyn ei ddefnyddio mewn arolygiadau pellach.

- 36 Ar gyfer yr holl weithgareddau wyneb yn wyneb, bydd Estyn yn darparu llety ac yn ad-dalu darpar arolygwyr cymheiriaid am deithio i gyrsiau hyfforddiant cychwynnol.
- 37 Bydd cyrsiau hyfforddiant diweddarau blynyddol o ddiwrnod o leiaf yn cael eu cynnal ar gyfer pob arolygydd cymheiriaid trwy gydol y cylch arolygu GALIL. Gall y digwyddiadau hyn fod yn weithgareddau ar-lein neu'n weithgareddau wyneb yn wyneb. Mae cymryd rhan mewn hyfforddiant diweddarau blynyddol yn orfodol ar gyfer y rôl. Byddai peidio â chymryd rhan mewn hyfforddiant diweddarau yn golygu na fydd cyfleoedd defnyddio yn cael eu cynnig i'r arolygydd cymheiriaid hyd nes y bydd wedi cyflawni hyfforddiant diweddarau, oni bai bod amgylchiadau eithriadol.

Defnyddio

- 38 Bydd arolygwyr cymheiriaid yn cadarnhau eu bod wedi cael gwiriad clirio sylfaenol gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (GDG) a byddant yn rhoi gwybod i Estyn am unrhyw ffactorau perthnasol yn gysylltiedig â'u GDG fel amod o gael eu defnyddio. Bydd y gwiriad wedi'i wneud o fewn y tair blynedd diwethaf.
- 39 Cyn yr arolygiad, bydd angen i arolygwyr cymheiriaid fod yn gyfarwydd â'r papur briffio gan yr Arolygydd Cofnodol, sy'n amlinellu'r wybodaeth sylfaenol am drefn yr arolygiad. Bydd angen i arolygwyr cymheiriaid archwilio dogfennau a gwybodaeth allweddol am y darparwr, gan gynnwys y cwestiynau arolygu lleol. Bydd angen neilltuo deuddydd yn yr wythnos cyn yr arolygiad ar gyfer hyn. Bydd yr Arolygydd Cofnodol yn trefnu bod y wybodaeth berthnasol ar gael yn yr Ystafell Arolygu Rithwir (YAR).

Gwerthuso

- 40 Ar ddiwedd pob arolygiad, bydd yr Arolygydd Cofnodol yn cwblhau gwerthusiad o berfformiad yr arolygydd cymheiriaid. Bydd y broses yn rhoi cyfle i'r arolygydd cymheiriaid gwblhau hunanasesiad. Yna, bydd yr Arolygydd Cofnodol yn cwblhau gwerthusiad cyffredinol o berfformiad. Bydd manylion pellach am y system werthuso yn cael eu darparu yn yr hyfforddiant cychwynnol ac maent ar gael ar wefan Estyn.
- 41 Os oes diffygion sylweddol yng ngwaith arolygydd cymheiriaid, bydd yn cael cymorth yn y lle cyntaf gan Estyn trwy gyfleoedd dysgu proffesiynol ychwanegol. Fodd bynnag, os yw'r diffygion yn parhau neu os yw arolygwyr cymheiriaid yn torri cod ymddygiad Estyn, ni fyddant yn cael eu defnyddio mewn arolygiadau pellach.

Iechyd a diogelwch

- 42 Bydd yr arolygydd cymheiriaid yn dilyn yr arweiniad iechyd a diogelwch a ddarparwyd gan yr Arolygydd Cofnodol fel rhan o friff yr arolygiad. Bydd yr arolygydd cymheiriaid yn cymryd gofal rhesymol o'i iechyd a'i ddiogelwch ei hun ac eraill y mae eu gweithredoedd

neu eu hanwaith yn effeithio arnynt yn ystod yr arolygiad. Mae manylion pellach wedi'u cynnwys yn **Atodiad C**.

- 43 Bydd yr arolygydd cymheiriaid yn cymryd cyfrifoldeb am ei ddiogelwch ei hun, yn sensitif i ddiogelwch pobl eraill ac yn cydweithredu'n llawn â'r gweithdrefnau iechyd a diogelwch sydd ar waith. Mae manylion pellach wedi'u cynnwys yn **Atodiad B**.

Rôl arolygwyr cymheiriaid

- 44 Bydd arolygwyr cymheiriaid yn gweithio ochr yn ochr â'r Arolygydd Cofnodol sy'n cynnal yr arolygiad penodol, ac o dan ei arweiniad.
- 45 Caiff dyletswyddau'r arolygydd cymheiriaid eu rhestru yn **Atodiad B** y Protocol a'r Arweiniad ar gyfer Arolygwyr Cymheiriaid.
- 46 Bydd yr Arolygydd Cofnodol yn neilltuo tasgau penodol i'r arolygydd cymheiriaid ar ddechrau'r arolygiad. Gallai hyn gynnwys gweithio ar fwy nag un safle.

Gofynion meddalwedd yr YAR

- 47 Bydd yn ofynnol i arolygwyr cymheiriaid ddod â gliniadur at eu defnydd eu hunain yn ystod y cyfnod arolygu ac arno:
- Microsoft Word 2010 (neu ddiweddarach)
 - cysylltiad â'r rhyngwyd (rhaid bod eich gliniadur wedi'i alluogi ar gyfer Wi-Fi, neu rhaid i chi drefnu'ch dull eich hun o gysylltu â'r rhyngwyd)
 - system weithredu Windows (XP neu uwch)
 - porwr rhyngwyd (Edge, Internet Explorer 10 neu 11 neu fersiwn ddiweddaraf Chrome/Firefox/Safari)

Sylwch: i ddefnyddio system dempledî'r Ffurflenni Barnau ar yr YAR yn llwyddiannus, bydd angen i chi gael fersiwn lawn o MS Word 2010 (neu ddiweddarach)

- 48 Mae system yr YAR yn adnodd sy'n seiliedig ar Microsoft, felly mae perygl na ellir defnyddio cyfrifiaduron Apple Mac yn llwyddiannus pan fyddant yn defnyddio 'PC emulation'. Ni ellir defnyddio llechi (gan gynnwys iPads) ar hyn o bryd.
- 49 Bydd arolygwyr cymheiriaid yn darparu copi electronig o'r ffurflen farnau sy'n cynnwys eu canfyddiadau arolygu a'r dystiolaeth ategol. Rhaid darparu'r ffurflen farnau wedi'i llenwi gan ddefnyddio Microsoft Word 2010 (neu ddiweddarach) a defnyddio'r templed a ddarperir yn yr Ystafell Arolygu Rithwir ar ddechrau'r arolygiad. Mae'r holl wybodaeth a thystiolaeth yn eiddo bob amser i Estyn.
- 50 Mae'n rhaid i'r arolygydd cymheiriaid gytuno i gadw at [Bolisi Sicrwydd Gwybodaeth](#) Estyn, sydd ar gael ar y wefan.

Diogelu

- 51 Bydd arolygwyr cymheiriaid yn ymgyfarwyddo â [Pholisi Diogelu](#) Estyn, ac yn cadw ato, mewn arolygiad.

Cod ymddygiad

- 52 Bydd arolygwyr cymheiriaid yn cadw at y 'Cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr', a byddant:
- yn gwneud eu gwaith ag uniondeb, cwrteisi a sensitifrwydd priodol
 - yn gwerthuso gwaith y darparwr yn wrthrychol
 - yn adrodd yn onest, yn deg ac yn ddiuedd
 - yn cyfathrebu'n glir ac yn agored
 - yn gweithredu er lles y dysgwyr
 - yn parchu cyfrinachedd yr holl wybodaeth sy'n dod i law yn ystod eu gwaith
- 53 Ni all gwybodaeth na dogfennau'r awdurdod lleol gael eu copïo na'u rhannu gydag unrhyw unigolyn sydd heb gysylltiad â'r arolygiad. Mae sail dystiolaeth yr arolygiad fel y'i disgrifir yn y dogfennau arweiniad yn eiddo i Estyn.
- 54 Yn ddarostyngedig i'r angen am gyfrinachedd, fel yr amlinellir yn **Atodiad B**, gall yr arolygydd cymheiriaid rannu gyda'i awdurdod lleol y wybodaeth a gafwyd yn ystod yr arolygiad am brosesau a gweithdrefnau Estyn. Fodd bynnag, os bydd yn dymuno rhannu dogfennau penodol neu enghreifftiau o arfer a welwyd yn ystod yr arolygiad, yna rhaid iddo gael caniatâd yr awdurdod lleol dan sylw.
- 55 Caiff arolygwyr cymheiriaid eu hannog i ddefnyddio'r profiad a gafwyd trwy eu hyfforddiant a'u defnydd fel arolygydd cymheiriaid yn eu hawdurdod lleol eu hunain, er enghraifft i helpu â datblygu a gweithredu gweithdrefnau hunanwerthuso a gwella.

Gwrthdaro buddiannau

- 56 Cyn cymryd rhan yn y digwyddiadau hyfforddi, bydd yr arolygydd cymheiriaid yn datgan unrhyw fuddiannau personol neu broffesiynol posibl sy'n gwrthdaro yn gysylltiedig ag awdurdodau lleol eraill. Yn sgil hynny, mae'n rhaid i'r arolygydd cymheiriaid roi gwybod i Estyn am unrhyw newid i'w statws cyn gynted ag y bydd yn digwydd.
- 57 Ni fydd arolygwyr cymheiriaid yn cael eu defnyddio mewn awdurdod lleol y mae wedi'i eithrio ohoni o fewn cyfnod tair blynedd. Fodd bynnag, gellid ymestyn y cyfnod hwn am ddwy flynedd arall yn dibynnu ar yr amgylchiadau. Os oes gan arolygydd cymheiriaid unrhyw amheuaeth neu mae'n nodi unrhyw amgyffrediad o wrthdaro buddiannau, rhaid iddo roi gwybod i Estyn ar unwaith.

Atodiad A: Cymhwyster ar gyfer rôl yr arolygydd cymheiriaid

Bydd arolygwyr cymheiriaid yn cael eu cyflogi gan awdurdodau lleol yng Nghymru ar hyn o bryd, a byddai angen iddynt ddangos POB UN o'r canlynol:

- profiad proffesiynol diweddar a pherthnasol o reoli gwasanaethau addysg llywodraeth leol perthnasol ar gyfer plant a phobl ifanc ar lefel uwch (Mae gwasanaethau addysg perthnasol awdurdodau lleol ar gyfer plant a phobl ifanc yn cynnwys gwella ysgolion, cymorth i blant a phobl ifanc ag anghenion dysgu ychwanegol, gwasanaethau cymorth ieuencid, cynllunio lleoedd ysgol ac ad-drefnu ysgolion a darpariaeth y blynyddoedd cynnar a chwarae)
- yn meddu ar ddealltwriaeth dda o ystod y gwasanaethau addysg ar gyfer plant a phobl ifanc a ddarperir gan awdurdodau lleol yng Nghymru
- cymeriad da a'r gallu i weithio'n ddiogel
- gwybodaeth gyfoes am reoliadau a gofynion perthnasol Llywodraeth Cymru

Mae rhinweddau hanfodol arolygwyr cymheiriaid yn cynnwys:

- gonestrwydd, uniondeb a phriodoldeb
- profiad o gyflwyno a rheoli gwasanaethau addysg perthnasol ar gyfer plant a phobl ifanc
- cyfathrebu llafar da
- medrau ysgrifennu datblygedig
- medrau TGCh da
- y gallu i hel eich meddyliau'n rhesymegol
- y gallu i bwysu a mesur tystiolaeth yn ofalus
- y gallu i lunio barnau cadarn
- y gallu i esbonio a chyfiawnhau gwerthusiadau
- y gallu i weithio fel aelod o dîm
- parodrwydd a gallu i weithio'n hyblyg
- y gallu i gadw at y gofyniad am gyfrinachedd llwyr

Gweithio trwy gyfrwng y Gymraeg

Rhaid i bob arolygydd cymheiriaid sy'n dymuno cael ei ddefnyddio mewn arolygiad o ysgolion neu UC'Dau Cymraeg a dwyieithog lwyddo ym mhob agwedd ar y cwrs hyfforddiant cychwynnol Cymraeg.

Bydd arolygwyr cymheiriaid sy'n llwyddo ym mhob agwedd ar y cwrs hyfforddiant cychwynnol Cymraeg yn gymwys i gael eu defnyddio mewn arolygiadau naill ai mewn ysgolion neu UC'Dau Cymraeg, dwyieithog neu Saesneg.

Atodiad B: Protocol ac arweiniad ar gyfer arolygwyr cymheiriaid

Egwyddorion cyffredinol

Daw arolygwyr cymheiriaid â safbwynt ymarferwr presennol ar lefel reoli i arolygiad. Y nod yw i bob tîm arolygu gynnwys dau arolygydd cymheiriaid. Mae arolygwyr cymheiriaid yn aelodau llawn o'r tîm a bydd ganddynt yr un ystod a math o gyfrifoldebau ag aelodau eraill o'r tîm.

Bydd arolygwyr cymheiriaid yn cyfrannu at werthusiadau a barnau'r tîm ar bob agwedd sy'n cael ei harolygu. Ar ddiwedd arolygiad, mae'n ofynnol i arolygwyr cymheiriaid gyflwyno'r dystiolaeth a'r gwerthusiadau gofynnol ar y ffurflen farnau electronig a ddarperir yn yr YAR, cyn gadael safle'r arolygiad.

Bydd arolygwyr cymheiriaid yn cael eu cyflogi gan awdurdodau lleol neu gonsortia yng Nghymru. Bydd angen iddynt gael profiad ac arbenigedd o reoli gwasanaethau addysg ar gyfer plant a phobl ifanc, ac maent yn debygol o fod yn uwch swyddogion yn yr adrannau neu gyfarwyddiaethau addysg neu adrannau neu gyfarwyddiaethau perthnasol eraill. Byddant yn gyfarwydd â rheoliadau a gofynion diweddaraf perthnasol Llywodraeth Cymru.

Mae cyfranogiad arolygwyr cymheiriaid mewn arolygiadau:

- yn cyfrannu at arbenigedd timau arolygu ac yn ymestyn perchnogaeth swyddogion llywodraeth leol dros y broses arolygu
- yn hybu dealltwriaeth swyddogion llywodraeth leol o brosesau arolygu
- yn galluogi rhannu arfer dda a rhagorol
- yn helpu i ddatblygu'r medrau sydd eu hangen ar swyddogion llywodraeth leol i ymgymryd â'u prosesau hunanwerthuso a gwella eu hunain yn effeithiol
- yn galluogi unigolion i gael mewnwelediad gwell i'r broses arolygu yn ogystal â darparu cyfleoedd gwerthfawr ar gyfer eu datblygiad proffesiynol eu hunain

Rôl arolygwyr cymheiriaid

Bydd arolygwyr cymheiriaid yn aelod llawn o'r tîm arolygu, er nad ydynt yn cael eu cyflogi'n uniongyrchol gan Estyn. Mewn arolygiad, bydd arolygwyr cymheiriaid:

- yn archwilio dogfennau
- yn cyfweld â phersonél allweddol
- yn cyfarfod â rhanddeiliaid
- yn cyfrannu'n llawn at drafodaethau mewn cyfarfodydd tîm
- yn ysgrifennu adrannau o'r adroddiad, y mae'n rhaid eu cyflwyno ar ddiwedd yr arolygiad gan ddefnyddio'r ffurflen electronig a ddarperir gan Estyn

Cyfrifoldebau arolygwyr cymheiriaid

Bydd arolygwyr cymheiriaid:

- yn meddu ar wybodaeth ymarferol am arweiniad y sector ac yn mynychu hyfforddiant diweddarau yn ôl yr angen
- yn gweithredu yn unol â'r cod ymddygiad ar gyfer arolygwyr
- yn gyfarwydd â'r protocol a'r arweiniad hwn ar rôl yr arolygydd cymheiriaid
- yn deall prosesau hunanwerthuso a chynllunio gwelliant awdurdodau lleol
- yn cysylltu â'r Arolygydd Cofnodol am agweddau gweinyddol ar yr arolygiad fel archwilio dogfennau, cyfarfodydd, cyfweiliadau ac ymweliadau
- yn arwain ar feysydd arolygu, agweddau a chwestiynau arolygu lleol yn unol â chyfarwyddyd yr Arolygydd Cofnodol
- yn cwblhau nodiadau arolygu yn electronig, yn unol â'r angen, gan gynnwys ffurflenni gwerthuso
- yn cyfrannu at gyfarfodydd y tîm arolygu
- yn cyfrannu at werthusiadau corfforaethol
- yn ysgrifennu adrannau o'r adroddiad, yn unol â chyfarwyddyd yr Arolygydd Cofnodol
- yn mynychu'r cyfarfod adborth llafar a gynhelir yn ystod y cyfnod arolygu ar y safle
- yn parchu cyfrinachedd yr holl wybodaeth sy'n dod i law yn ystod yr arolygiad
- yn mynychu unrhyw gyfarfod a gynhelir yn ystod wythnos yr arolygiad, pan roddir adborth i'r awdurdod lleol ar agweddau awdurdod lleol cyfan

Ni fydd angen i arolygwyr cymheiriaid:

- fynychu unrhyw gyfarfodydd yn gysylltiedig â'r arolygiad cyn cyfnod yr arolygiad
- mynychu unrhyw gyfarfodydd a gynhelir ar ôl cyfnod yr arolygiad ar y safle
- adolygu unrhyw dystiolaeth ychwanegol sy'n dod i law ar ôl cyfnod yr arolygiad ar y safle

Cyfrifoldebau'r Arolygwyr Cofnodol

Bydd yr Arolygydd Cofnodol:

- yn sefydlu cysylltiad â'r arolygwyr cymheiriaid
- yn amlinellu rôl benodol arolygwyr cymheiriaid yn ystod yr arolygiad
- yn gwirio bod y cydlynedd arolygu wedi trefnu i arolygwyr cymheiriaid fynd at bob dogfen berthnasol drwy'r YAR cyn dechrau'r arolygiad
- yn briffio'r awdurdod lleol sy'n cael ei arolygu am rôl arolygwyr cymheiriaid
- yn cynllunio gwaith arolygwyr cymheiriaid yn ystod cyfnod yr arolygiad ar y safle
- yn sicrhau bod arolygwyr cymheiriaid yn cael eu defnyddio fel aelod llawn o'r tîm
- yn sicrhau bod arolygwyr cymheiriaid yn gwybod am y trefniadau ar gyfer cyfarfodydd tîm a gweithgareddau arolygu eraill
- yn sicrhau ansawdd gwaith arolygwyr cymheiriaid

- yn rhoi adborth ar berfformiad arolygwyr cymheiriaid
- yn sicrhau bod arolygwyr cymheiriaid yn gwybod am werthoedd craidd a pholisïau Estyn (er enghraifft ynghylch iechyd a diogelwch a bwlio)

Gweithgareddau yn y broses arolygu

Cyn yr arolygiad

Yr arolygydd cymheiriaid	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ymglyfarwyddo ag arweiniad y sector ➤ ymglyfarwyddo â'r protocol a'r arweiniad hwn ar rôl yr arolygydd cymheiriaid ➤ derbyn cyfarwyddiadau ar gyfer mynd i mewn i'r YAR i allu cael at yr holl ddogfennau angenrheidiol ➤ paratoi ar gyfer eu meysydd cyfrifoldeb. Bydd hyn yn cynnwys darllen, gan nodi meysydd y bydd arnynt eisiau mynd i'r afael â nhw yn ystod wythnos yr arolygiad, a llunio cwestiynau i'w trafod gyda swyddogion.
Yr Arolygydd Cofnodol	<ul style="list-style-type: none"> ➤ cael enw a gwybodaeth gefndir am yr arolygydd cymheiriaid trwy'r YAR a'r system Proffiliau Arolygwyr a neilltuo rolau a chyfrifoldebau i'r arolygydd cymheiriaid ➤ cadarnhau gyda'r arolygydd cymheiriaid fod y cydlynnydd arolygu wedi trefnu iddo/iddi allu mynd at yr YAR cyn dechrau'r arolygiad

Yn ystod yr arolygiad a chyn gadael yr awdurdod lleol

Yr arolygydd cymheiriaid	<ul style="list-style-type: none"> ➤ yn unol â chyfarwyddyd yr Arolygydd Cofnodol, ymgymryd â'r un tasgau ag aelodau eraill y tîm yn y cyfarfod tîm cyn i'r arolygiad ddechrau ➤ gweithio trwy gydol yr arolygiad o dan gyfarwyddyd yr Arolygydd Cofnodol ➤ cymryd rhan mewn cyfarfodydd tîm ➤ cyfrannu at werthusiadau corfforaethol ➤ cyfweld â phersonél allweddol a chyfarfod â rhanddeiliaid, lle bo'n briodol ➤ cwblhau pob dogfen, fel y bo'n briodol ➤ cyfrannu at goladu canfyddiadau, tystiolaeth ategol ac ysgrifennu'r adroddiad arolygu ➤ sicrhau bod yr Arolygydd Cofnodol yn cael pob dogfen ysgrifenedig berthnasol yn y fformat rhagnodedig ➤ mynychu'r cyfarfodydd adborth llafar a gynhelir yn ystod cyfnod yr arolygiad ar y safle
Yr Arolygydd Cofnodol	<ul style="list-style-type: none"> ➤ monitro gwaith yr arolygydd cymheiriaid a darparu cymorth, fel y bo'n briodol

	<ul style="list-style-type: none">➤ sicrhau bod yr arolygydd cymheiriaid yn chwarae rhan lawn yn yr arolygiad➤ sicrhau bod yr arolygydd cymheiriaid yn cyfrannu at y gwerthusiadau corfforaethol
--	---

Ar ôl yr arolygiad

Yr arolygydd cymheiriaid	➤ llenwi'r Ffurflen Gwerthuso Arolygydd (FfGA) drwy'r YAR
Yr Arolygydd Cofnodol	➤ rhoi adborth i'r arolygydd cymheiriaid am ansawdd ei waith yn ystod yr arolygiad a llenwi'r ffurflen gwerthuso arolygydd (FfGA) yn yr YAR.

Dylai adborth yr Arolygydd Cofnodol i arolygwyr cymheiriaid ganolbwyntio ar ba mor effeithiol y maent yn cael tystiolaeth ac yn llunio gwerthusiadau, yn ogystal â'u cyfathrebu a'u hymddygiad.

Defnyddio arolygwyr cymheiriaid

Bydd arolygwyr cymheiriaid:

- yn cael eu defnyddio mewn awdurdod lleol lle nad oes unrhyw wrthdaro buddiannau personol na phroffesiynol
- yn cael eu defnyddio mewn awdurdodau lleol lle mae eu harbenigedd yn fwyaf addas i gyd-destun ac amgylchiadau'r awdurdod lleol sy'n cael ei arolygu
- efallai na fyddant yn cael eu defnyddio lle nad yw eu medrau a'u profiadau yn gweddu i ofynion penodol arolygiad

Hyfforddiant

Amcanion y cwrs hyfforddiant arolygwyr cymheiriaid a hyfforddiant diweddarau blynyddol yw galluogi arolygwyr cymheiriaid i ddeall y broses arolygu, yr egwyddorion sy'n sylfaen i'r broses a'r meini prawf ar gyfer llunio barnau.

Ni fydd darpar arolygwyr cymheiriaid yn gymwys i gymryd rhan yn y cwrs hyfforddiant cychwynnol er mwyn cymhwyso'n arolygydd cymheiriaid os yw eu cyflogwr wedi cael ei arolygu yn y cylch presennol ac y bernir ei fod yn peri pryder sylweddol.

Gwerthuso

Bydd Estyn yn monitro gwaith arolygwyr cymheiriaid. Bydd copi o'r ffurflen gwerthuso arolygydd (FfGA) wedi'i llenwi ar gael i'r arolygydd cymheiriaid drwy ei broffil arolygydd.

Atodiad C: Iechyd a diogelwch y tîm arolygu

Mae gan bob arolygydd ac arolygydd cymheiriaid gyfrifoldeb i wneud yn siŵr bod eu harferion gweithio trwy gydol yr arolygiad yn cyd-fynd â rheoliadau iechyd a diogelwch.

Bydd yr Arolygydd Cofnodol yn gwneud yn siŵr bod y darparwr yn hysbysu'r tîm arolygu am y trefniadau ar gyfer rheoli iechyd a diogelwch yn gysylltiedig â'r arolygiad. Bydd hyn yn cynnwys rhoi gwybod am yr holl weithdrefnau ymadael mewn argyfwng yn ogystal â'r rhagofalon i'w cymryd mewn ardaloedd ar safle'r darparwr lle bydd lefel uchel bosibl o risg yn gysylltiedig ag iechyd a diogelwch. Ni fydd unrhyw aelod o'r tîm arolygu yn cyflawni unrhyw weithgareddau arolygu cyn cael briff priodol ar iechyd a diogelwch.

Nid yw arolygwyr ac arolygwyr cymheiriaid yn gyfrifol am arolygu p'un a yw darparwr yn cydymffurfio â rheoliadau iechyd a diogelwch; caiff hyn ei archwilio gan awdurdodau eraill. Fodd bynnag, bydd yr Arolygydd Cofnodol ac aelodau'r tîm arolygu yn hysbysu'r darparwr ar unwaith am unrhyw faterion sy'n effeithio'n ddifrifol ar iechyd, diogelwch a lles y dysgwyr.

Lle y ceir problemau penodol, brys, bydd yr Arolygydd Cofnodol yn paratoi nodyn i reolwr iechyd a diogelwch yr awdurdod lleol, gan anfon copïau ohono at uwch gydweithwyr yn Estyn.

Dylai pob arolygydd gofnodi cyswllt mewn argyfwng ar eu Proffil Arolygydd unigol, a fydd ar gael i'r Arolygydd Cofnodol trwy'r YAR os bydd argyfwng.

Gellir gofyn i arolygwyr cymheiriaid yrru i wahanol safleoedd darparwr, neu i leoliadau hyfforddiant yn y gwaith neu leoliadau asesu. Dylai arolygwyr cymheiriaid sicrhau bod y car yn addas i'r ffordd fawr, wedi'i yswirio a bod modd cael cymorth os yw'r car yn torri i lawr. Os nad yw'r arolygydd cymheiriaid yn gyrru neu nid yw'n dymuno gyrru tra bydd yn gweithio ar arolygiad, dylai hysbysu'r Arolygydd Cofnodol pan fydd yn cysylltu am y tro cyntaf cyn yr arolygiad.